

ВІДГУК

доктора психологічних наук, професора кафедри суспільних дисциплін
Національного університету водного господарства та природокористування
Ставицького Олега Олексійовича

на дисертацію **БОРОВИНСЬКОЇ Ірини Євгеніївни**
«Соціально-психологічні стратегії життєвої успішності внутрішньо
переміщених осіб»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053
«Психологія»

Дисертаційна робота «Соціально-психологічні стратегії життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб» Боровинської Ірини Євгеніївни є безперечно актуальним науковим доробком. Міграційні процеси, що відбувалися і відбуваються в Україні внаслідок анексії Криму та воєнного конфлікту на Донбасі у 2014 році та повномасштабного вторгнення у 2022 році, ставлять суспільство перед багатьма викликами. Зокрема, тими, що пов'язані з інтеграцією внутрішньо переміщених осіб до місцевих громад, їхньою адаптацією до нових умов життя, відбудовою ними втраченого, відновлення психологічного стану. Правильні підходи до розв'язання цих питань запобігають розвитку суспільних, політичних і соціально-економічних проблем та дають змогу спрямувати обмежені ресурси у дійсно потрібні напрямки, що надзвичайно актуально в умовах повномасштабного вторгнення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з проблематикою науково-дослідної роботи лабораторії психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України «Психологічні стратегії адаптації спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту» (2016-2018 рр.) – державний реєстраційний номер теми 0116U003300.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення дисертаційної роботи та висновки сформульовані достатньою

мірою, підтверджені емпіричними даними і відповідають меті та завданням дослідження. Обґрунтованість отриманих результатів забезпечена адекватністю методів дослідження, достатньою кількістю досліджуваних, коректною статистичною обробкою отриманих даних, а також позитивним ефектом впровадження результатів роботи в практику. Матеріали дисертаційної роботи викладені логічно і послідовно у відповідності до сутності об'єкта та предмета дослідження. **Метою дослідження** було виявлення змісту соціально-психологічних стратегій життєвої успішності ВПО в умовах вимушеного переселення та особливостей їхньої активізації за допомогою методу коучингу. **Об'єктом дослідження** – життєва успішність внутрішньо переміщених осіб, **предметом** – соціально-психологічні стратегії життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб. Досліджувані на першому етапі – група внутрішньо переміщених осіб (ВПО), група осіб, які не змінювали місця проживання (не-ВПО), на другому – група ВПО з високим рівнем життєвої успішності, ВПО з низьким рівнем життєвої успішності, не-ВПО з високим рівнем життєвої успішності.

Результати дослідження впроваджено в діяльність благодійної організації «БФ «Психотерапевти світу для України», що спеціалізується на наданні допомоги і підтримки вразливим групам населення та фахівцям галузі психічного здоров'я, які надають послуги таким групам Pro Bono та в активності Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії, який займається науково-практичною діяльністю в сфері охорони психічного здоров'я. Варто зазначити, що результати досліджень, які викладені у дисертації, оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах.

Основні результати дослідження викладено у 14 наукових працях, серед яких 6 статей у наукових фахових виданнях, включених до переліку МОН України (5 з яких включені до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus), 1 стаття в періодичному науковому виданні іншої держави, що входить до Європейського Союзу, що включене до міжнародної

наукометричної бази Index Copernicus, 1 стаття в збірнику конференції держави, що входить до Європейського Союзу, 2 публікації в збірниках семінарів та конференцій країн, що входять до Європейського Союзу, 4 публікації – в інших наукових виданнях України.

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому. Дисертаційну роботу викладено на 299 сторінках, 192 сторінки з яких – основний текст, вона складається з анотацій, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (247 джерел, 105 з яких - іноземні) і додатків. Робота ілюстрована 4 таблицями та 8 рисунками.

У вступі відображено стан розробленості наукової проблеми, її значущість, обґрунтування необхідності проведення дослідження, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну, практичну значущість результатів, публікації та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади вивчення соціально-психологічних стратегій життєвої успішності» здійснено аналіз наукових джерел, який розкриває: стан розробленості проблеми у соціальній психології, основні характеристики понять «життєвий успіх», «життєва успішність», «соціально-психологічні стратегії життєвої успішності» та їхніх складових. Результатом аналізу є виведення та розмежування понять «життєвий успіх» і «життєва успішність», формулювання поняття «соціально-психологічні стратегії життєвої успішності» та наведення переліку соціально-психологічних стратегій життєвої успішності з описом кожної зі стратегій.

У другому розділі «Етапи і процедура емпіричного дослідження соціально-психологічних стратегій життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб» описано програму дослідження, обґрунтовано вибір методів і інструментів дослідження, описано вибірку. Особливе місце у другому розділі займає опис розробки авторського опитувальника, спрямованого на визначення рівня життєвої успішності та його верифікації.

У третьому розділі «Особливості використання соціально-психологічних стратегій життєвої успішності внутрішньо переміщеними особами» проводиться порівняльний аналіз використання соціально-психологічних стратегій життєвої успішності представниками досліджуваних груп: успішних ВПО, успішних не-ВПО, неуспішних ВПО. На основі аналізу глибинних інтерв'ю, залежно від впливу вимушеного переїзду на життєву успішність, дисертантка виділяє підгрупи успішних ВПО і неуспішних ВПО. Проведений статистичний аналіз і аналіз глибинних інтерв'ю дали змогу не тільки виділити спільне і відмінне у досліджуваних групах у застосуванні соціально-психологічних стратегій життєвої успішності, а й визначити роль інших людей у життєвій успішності представників досліджуваних груп, їхні підходи до планування майбутнього та ставлення до труднощів.

Четвертий розділ «Засоби практичної реалізації соціально-психологічних стратегій життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб» присвячено проведенню формувального експерименту із застосуванням коучингу. У цьому розділі обґрунтовано застосування коучингу, описано процедуру відбору учасників, спектр проблем, з якими найчастіше стикаються неуспішні ВПО та запити, з якими звернулися учасники, кількість та частоту сесій, методи оцінки ефективності коучингу. У результаті формувального експерименту спостерігаємо статистично значуще зниження рівня соціальної бажаності і рівня антисоціальної поведінки та підвищення рівнів задоволеності взаєминами з близькими, відпочинком, життєвої успішності, рефлексії та стресостійкості. На рівні результатів отриманих за допомогою якісних методів спостерігається покращення розуміння життєвої успішності, параметрів її оцінки, можливостей застосування соціально-психологічних стратегій життєвої успішності тощо.

Загальні висновки дисертаційного дослідження логічно узгоджуються з поставленою метою та завданнями, наявний основний науковий продукт – соціально-психологічні стратегії життєвої успішності та описані особливості їхнього застосування у досліджуваній групі осіб, заявленої в темі дисертації.

Практичне значення наукових результатів. Матеріали дисертаційного дослідження і його висновки можуть бути використаними для подальшої наукової, практичної та методичної роботи. З точки зору наукової роботи результати дослідження можуть бути відправною точкою для подальших досліджень, особливо в умовах повномасштабного вторгнення та зростання кількості внутрішньо переміщених осіб. Авторський питальник може використовуватися для подальших наукових розвідок. З практичної точки зору результати можуть використовуватися фахівцями, які працюють з ВПО, для проведення едукативних і консультативних інтервенцій, оскільки дають знання про особливості уявлень ВПО про життєву успішність, роль інших людей у реалізації стратегій життєвої успішності та особливості сприймання й використання соціально-психологічних стратегій. З методичної точки зору, матеріали дисертації можуть лягти в основу створення програм освітніх курсів з психології, соціальної роботи, психологічного консультування тощо.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У дисертації та наукових публікаціях Боровинської І. Є. відсутні, на наш погляд, порушення академічної доброчесності.

Зауваження до дисертації.

1. Оскільки соціально-психологічні стратегії життєвої успішності певною мірою залежать від комунікативних навичок, як засіб їхньої активації міг би використовуватися тренінг розвитку таких навичок. Результати проведення тренінгу було би цікаво порівняти з результатами коучингової взаємодії.

2. Дисертантка у дослідженні торкається багатьох цікавих тем, наприклад, горизонту планування у досліджуваних групах, ролі пост-травматичного зростання, тому, як побажання, для наступних досліджень хотілось би бачити зв'язок цих феноменів із життєвою успішністю та її соціально-психологічними стратегіями.

Представлені зауваження не знижують загального враження від науково-теоретичного рівня проведеного дослідження, його актуальності та практичної значущості.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам.
Дисертація Боровинської І. Є. «Соціально-психологічні стратегії життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022, а її авторка Боровинська І. Є., заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри суспільних дисциплін
Національного університету
водного господарства та природокористування

Ставицький О. О.

